

Innhold

Forord.....	7
DEL 1. Innføring i strafferettslige problemstillinger.....	35
Kapittel 1	
Faget og boken.....	37
1.1 Alminnelig og spesiell strafferett	37
1.2 Bokens innhold og systematikk	37
1.3 Bokens hovedbudskap.....	38
1.4 Kildehenvisninger.....	39
Kapittel 2	
Generelt om straff.....	41
2.1 Hva straff er	41
2.2 Kriminaliteten	43
2.2.1 Registrert kriminalitet og faktisk kriminalitet.....	43
2.2.2 Kriminalitetsutviklingen.....	45
2.2.3 Oppklaringsprosenter	46
2.3 Årsaker til kriminalitet	46
2.4 Straffelovgivningens og straffens formål.....	50
2.5 Straffelovgivningens og straffens virkninger	54
2.6 Straff og kulturelle verdier	58
2.6.1 Problemstilling.....	58
2.6.2 Kulturelle verdier	58
2.6.2.1 Hva jeg forstår ved kulturelle verdier	58
2.6.2.2 Straffverdige handlinger	59
2.6.2.3 Umenneskelige straffer.....	60
2.6.2.4 Forholdsmessighetsprinsippet.....	61
2.6.2.5 Likhetsprinsippet	62
2.6.2.6 Rettssikkerhetshensyn.....	63
2.6.2.7 Kulturelle verdier i tid og rom.....	64
2.6.3 Viktige endringer i straffelovgivningen 1980–2015	66

Kapittel 3

Generelt om straffelovgivningen	72
3.1 Straffbarhetsbetingelsene	72
3.2 Noen sentrale ord og uttrykk	74
3.2.1 Behovet for en klar terminologi	74
3.2.2 Regler om straff, straffebestemmelser, straffebud	74
3.2.3 Straffebestemmelers ordlyd	75
3.2.4 Atferd og handling	76
3.2.5 Ledsagende omstendigheter	76
3.2.6 Gjerningsinnhold, gjerningsbeskrivelse og fullbyrdelse	76
3.2.7 Gjerningsperson, hovedmann, medvirker og foretak	77
3.2.8 Skyld og skyldig	77
3.2.9 Straffbar/straffri, ulovlig/lovlig	78
3.2.10 Straffelovgivningen, straffeloven, spesiallovgivning	79
3.2.11 Andre ord og uttrykk	79
3.3 Straffelovens systematikk og hovedinnhold	80
3.3.1 Oversikt	80
3.3.2 Straffelovens første del. Alminnelige bestemmelser	81
3.3.2.1 Oversikt	81
3.3.2.2 Straffelovgivningens virkeområde i tid	82
3.3.2.3 Straffelovgivningens geografiske område (virke- område i rom)	82
3.3.2.4 Straffeforfølgning av personer som er straffedømt eller under straffeforfølgning i utlandet	83
3.3.2.5 Folkerettslige begrensninger	84
3.3.2.6 Bestemmelser om straffebudets vilkårside, som supplerer det enkelte straffebud	84
3.3.2.6.1 Straffbarhetsbetingelsene	84
3.3.2.6.2 Forsøk	85
3.3.2.6.3 Straffansvar for foretak	85
3.3.2.6.4 Definisjoner av ord og uttrykk	85
3.3.2.6.5 Opphør av straffansvar	86
3.3.2.6.6 Prosessuelle vilkår for straffeforfølgning	86
3.3.2.7 Bestemmelser om straffebudenes følgeside: straff og andre reaksjoner	87
3.3.2.7.1 Straffarter og strafferammer	87
3.3.2.7.2 Reaksjoner som ikke er straff	88
3.3.2.7.3 Reaksjonsfastsettelsen i den enkelte sak	88
3.3.3 Straffelovens annen del. De straffbare handlingene	89
3.3.3.1 Terminologi	89
3.3.3.2 Inndelingen i kapitler og deres systematiske oppbygning	89

3.3.4	Forholdet mellom straffeloven og spesiallovgivningen	90
3.3.4.1	Hovedregel	90
3.3.4.2	Straffbarhetsbetingelsene	90
3.3.4.3	Strafetrusselen	90
3.3.5	Inndelinger av straffebud etter beskyttet interesse.....	90
3.4	Straff av spesielle persongrupper	91

Kapittel 4

Rettskilder og strafferettslig metode.....	92
4.1 Problemstillingen i dette kapitlet	92
4.2 Gjeldende strafferett	94
4.3 Rettskildefaktorene	98
4.3.1 Problemstilling.....	98
4.3.2 Grunnloven.....	100
4.3.2.1 Oversikt.....	100
4.3.2.2 Lovkravet i grl. § 96.....	101
4.3.2.2.1 Problemstilling.....	101
4.3.2.2.2 Delegasjon til forvaltningen.....	102
4.3.2.2.3 Delegasjon til domstolene. Klarhetskravet	103
4.3.2.2.4 Straffbarheten etter loven avhenger av forvaltningsvedtak, avtale e.l.....	108
4.3.2.3 Forbudet mot tilbakevirkende lover i grl. § 97	108
4.3.2.4 Grunnlovens forbud mot straff for visse handlinger	111
4.3.2.5 Domskravet i grl. § 96.....	113
4.3.3 Folkeretten.....	113
4.3.3.1 Oversikt.....	113
4.3.3.2 De internasjonale menneskerettighetene.....	114
4.3.3.3 EØS-avtalen.....	121
4.3.4 Lovteksten	121
4.3.5 Forskrifter og enkeltvedtak	131
4.3.6 Lovforarbeider	132
4.3.7 Etterarbeider.....	135
4.3.8 Høyesteretts avgjørelser	136
4.3.8.1 Hovedregel: Høyesteretts avgjørelser er uttrykk for gjeldende rett	136
4.3.8.2 Høyesteretts adgang til å fravike tidligere avgjørelser	136
4.3.8.3 Ratio decidendi, prejudikat og obiter dictum.....	138
4.3.8.4 Høyesteretts sammensetning	139
4.3.9 Reelle hensyn.....	140
4.3.9.1 Oversikt.....	140
4.3.9.2 Handlingens straffverdighet	142
4.3.9.3 Prevensjon	144

4.3.9.4	Rettsikkerhetshensyn.....	145
4.3.10	Handlingens rettsstridighet	147
4.3.10.1	Problemstilling	147
4.3.10.2	Ulike betydninger av ordet «rettsstridig».....	147
4.3.10.3	Ordet «rettsstrid» inngår i teksten i straffebestemmelsen	148
4.3.10.4	Den ulovfestede rettsstridsreservasjonen	148
4.3.10.4.1	Problemstilling	148
4.3.10.4.2	Handlingen anses ikke straffverdig.....	149
4.3.10.4.3	Handlingen anses straffverdig, men andre hensyn har større vekt	150
4.3.10.5	Forholdet mellom rettsstrid inntatt i lovteksten og den ulovfestede rettsstridsreservasjon	153
4.3.10.6	Oppsummering	154
4.3.11	Riksadvokatens standpunkter til innholdet i straffelovgivningen	157
4.3.12	Praksis i underordnede domstoler	157
4.3.13	Juridisk teori.....	158
4.3.14	Rettsoppfatninger	159
4.3.15	Rettskildefaktorer med tilknytning til utenlandske forhold... ..	159
4.4	Avveining mellom rettskildefaktorene	160
4.5	Særtrekk ved rettskildesituasjonen på strafferettens område?	161
4.6	Min bruk av rettskildefaktorene.....	162

Kapittel 5

Gangen i en straffesak: fra mistanke om straffbart forhold til sakens avslutning.....

5.1	Oversikt	163
5.2	Oppdagelse og anmeldelse av straffbare forhold	163
5.2.1	Rett og plikt til å etterforske	163
5.2.2	Rett og plikt til å anmelde.....	164
5.3	Fra etterforskning til sakens avslutning.....	167
5.3.1	Politiet, påtalemyndigheten og deres oppgaver	167
5.3.2	Resultatet av etterforskningen: Bevis for at en person er skyldig foreligger ikke	167
5.3.3	Resultatet av etterforskningen: Bevis for at en person er skyldig foreligger.....	168
5.3.3.1	Oversikt.....	168
5.3.3.2	Henleggelse av saken av prosessuelle grunner.....	169
5.3.3.3	Påtaleunntatelse	169
5.3.3.4	Overføring av saken til mekling i konfliktråd.....	170
5.3.3.5	Forelegg	171
5.3.3.6	Forenklet forelegg.....	173

5.3.3.7	Tiltale eller begjæring om tilståelsesdom.....	173
5.3.3.8	Dom	174

Kapittel 6

Internasjonal strafferett.....	175
6.1 Begrepet internasjonal strafferett.....	175
6.2 Norske domstolers internasjonale virkekrets	175
6.3 Krigens folkerett som straffrihetsgrunn etter norsk rett.....	176
6.4 Internasjonale forbrytelser.....	177
6.4.1 Begrepet internasjonal forbrytelse	177
6.4.2 Hjemler for personlig straffansvar i folkeretten	178
6.4.3 Aggresjonsforbrytelsen	179
6.4.4 Folkemord, forbrytelse mot menneskeheten og krigsforbrytelser	183
6.5 Strafferettslige sider ved masseødeleggelsesvåpen.....	185
6.5.1 Kjemiske og biologiske våpen.....	185
6.5.2 Atomvåpen.....	185
6.6 Internasjonale straffedomstoler.....	187

DEL 2. Betingelser for straffbarhet.....	189
Problemstillinger i Del 2	190

Kapittel 7

Den straffbare atferden	193
7.1 Problemstilling.....	193
7.2 Klassifisering av straffebud i forhold til gjerningsinnholdet.....	193
7.2.1 Formålet med klassifisering.....	193
7.2.2 Atferdsdelikter og unnlatesdelikter	194
7.2.3 Handlingsdelikter og følgedelikter.....	194
7.2.4 Ekte og uekte unnlatesdelikter	194
7.2.5 Skadedelikter og faredelikter	195
7.2.6 Medvirkningsdelikter.....	195
7.3 Fullbyrdelse, medvirkning og forsøk	195
7.3.1 Oversikt	195
7.3.2 Den fullbyrdede handlingen (gjerningsbeskrivelsen)	196
7.3.2.1 Hva fullbyrdelse vil si	196
7.3.2.2 Fullbyrdelse av følgedelikter	196
7.3.2.2.1 Problemstilling.....	196
7.3.2.2.2 Én gjerningsperson.....	197
7.3.2.2.2.1 Hovedregel.....	197
7.3.2.2.2.2 Handlingens farevoldende evne	198
7.3.2.2.2.3 Påregneligheten av hendelsesforløpet	199

	7.3.2.2.3	Flere gjerningspersoner eller medvirkere	200
	7.3.2.2.3.1	Flere samarbeider.....	200
	7.3.2.2.3.2	Flere opptrer uavhengig av hverandre	201
	7.3.2.2.3.3	Årsakskravet i forhold til medvirkere	202
	7.3.2.2.4	Den rettslige betydningen av at det foreligger årsakssammenheng.....	202
	7.3.2.3	Fullbyrdelse av unnlatesdelikter	202
7.3.3		Forsøkshandlingen	205
	7.3.3.1	Problemstilling	205
	7.3.3.2	Den nedre grensen for det straffbare forsøket.....	207
	7.3.3.3	Forsøk i form av unnlattelse	213
	7.3.3.4	Forsøk på medvirkning	213
	7.3.3.5	Kvalifisert forsøk	213
	7.3.3.6	Straffebud der den fullbyrdede handlingen er en forberedelses- eller forsøkshandling. Fremskutt fullbyrdelse	214
	7.3.3.7	Tilbaketreden fra forsøk	215
	7.3.3.8	Oppsummering	216
7.3.4		Medvirkning.....	217
	7.3.4.1	Generelt om når medvirkning er straffbart.....	217
	7.3.4.2	Hva medvirkningshandlingen nærmere bestemt må bestå i	218
	7.3.4.2.1	Utgangspunktet om at medvirkeren må utvise aktivitet	218
	7.3.4.2.2	Unntak fra aktivitetskravet i visse kontekster – passiv medvirkning	219
	7.3.4.2.2.1	Innledning.....	219
	7.3.4.2.2.2	Solidariserende atferd.....	220
	7.3.4.2.2.3	Avvergelsesforpliktelse som disponert eller eier av middelet brukt i primærforbrytelsen	221
	7.3.4.2.2.4	Avvergelsesforpliktelse i kraft av særlig ansvarsstiftende grunnlag og omsorgsforpliktelse.....	222
	7.3.4.2.3	Justerende faktorer for medvirkerens straffansvar	224
	7.3.4.2.3.1	Medvirkerens personlige relasjon til primærforbryteren.....	224
	7.3.4.2.3.2	Primærforbrytelsens alvorlighetsgrad	225

	7.3.4.2.3.3 Medvirkerens handlingsalternativer	225
7.3.4.3	Medvirkning og kravet til årsakssammenheng.....	226
	7.3.4.3.1 Aktive medvirkningshandlinger	226
	7.3.4.3.2 Passive medvirkningshandlinger.....	229
7.3.4.4	Nærmere om kravet til medvirkerens skyld	229
	7.3.4.4.1 Innledning	229
	7.3.4.4.2 Skyldkravet må dekke både kravet til medvirkningshandlingen og innvirkningen på primærforbrytelsen	230
	7.3.4.4.3 Formene for skyld i tilfeller av medvirkning	231
7.3.4.5	Medvirkerens tilbaketreden.....	233
7.3.4.6	Nærmere om medvirkningsansvaret når et samarbeid utvikler seg annerledes enn forutsatt....	233
7.3.4.7	Medvirkning til straffri handling	235
7.3.4.8	«Medvirkning» etter at hovedmannens handling er fullbyrdet	235
7.3.4.9	Medvirkning til forsøk, forsøk på medvirkning, forsøk på medvirkning til forsøk.....	236
7.3.4.10	Medvirkningsansvaret for profesjonelle rådgivere..	241
7.3.4.11	Strl. § 183 («oppviglerparagrafen»)	241
7.4	Konkurrens	242
7.4.1	Problemstilling og avgrensing.....	242
7.4.2	Generelt om grensedragningen mellom ett og flere straffbare forhold.....	243
7.4.3	Flere handlinger følger etter hverandre i tid. Realkonkurrens?..	245
	7.4.3.1 Hensyn ved grensedragningen	245
	7.4.3.2 Gjeldende rett	246
	7.4.3.3 Det er én fornærmet eller én offentlig interesse er krenket	246
	7.4.3.3.1 Samme type atferd.....	246
	7.4.3.3.2 Samme type atferd, men av ulik alvorlighetsgrad.....	247
	7.4.3.3.3 Forskjellig type atferd.....	248
	7.4.3.4 Flere fornærmede, eller flere offentlige interesser er krenket	249
7.4.4	Én handling rammes av flere straffebud. Idealkonkurrens?....	249
	7.4.4.1 Hensyn ved grensedragningen	249
	7.4.4.2 Gjeldende rett	250
	7.4.4.2.1 Én fornærmet eller allmenne interesser er krenket	250
	7.4.4.2.2 Flere fornærmede	252

7.4.4.2.3	Én fornærmet og allmenne interesser er krenket	253
7.5	Det straffbare forholdets identitet	253

Kapittel 8

Straffrihetsgrunner	255	
8.1	Problemstilling.....	255
8.2	Nødssituasjoner som dekkes av strl. §§ 17 og 18.....	256
8.2.1	Problemstilling og oversikt	256
8.2.2	Nødrett	257
8.2.2.1	Problemstilling	257
8.2.2.2	Nødssituasjonen.....	257
8.2.2.2.1	«fare for skade»	257
8.2.2.2.2	«liv, helse, eiendom eller annen interesse»	258
8.2.2.2.3	«ikke kan avverges på annen rimelig måte»	258
8.2.2.2.4	Det som skal reddes må være «lovlig» ..	258
8.2.2.3	Redningshandlingen («handling som ellers ville være straffbar»).....	258
8.2.2.4	Interesseavveiningen: proporsjonalitetsregelen	259
8.2.3	Nødverge.....	261
8.2.3.1	Problemstilling	261
8.2.3.2	Nødssituasjonen: «ulovlig angrep»	262
8.2.3.2.1	«angrep»	262
8.2.3.2.2	«ulovlig»	264
8.2.3.2.3	Angrepet må ikke være avsluttet.....	265
8.2.3.3	Nødvergehandlingen	266
8.2.3.3.1	Problemstilling	266
8.2.3.3.2	bokstav a. «for å avverge»	266
8.2.3.3.3	bokstav b. Nødvendighetsregelen: «ikke går lenger enn nødvendig».....	266
8.2.3.3.4	bokstav c. Forsvarlighetsregelen: «ikke går utenfor hva som er forsvarlig».....	267
8.2.4	Særskilt om nødshandlinger der nødssituasjonen er fremkalt av gjerningspersonen selv	268
8.2.5	Særskilt om motstand mot handlinger av offentlige myndigheter	269
8.2.6	Forholdet mellom strl. §§ 17 og 18 første og annet ledd	271
8.3	Straffrihet på grunn av nødssituasjoner som ikke dekkes av strl. §§ 17 og 18	272
8.3.1	Problemstilling.....	272
8.3.2	Straffrihet med hjemmel i egne lovbestemmelser.....	272

8.3.2.1	Strl. § 18 annet ledd: Straffrihet ved pågripelse	272
8.3.2.2	Selvtakt.....	273
8.3.3	Straffrihet på ulovfestet grunnlag	275
8.3.3.1	Hypotetisk samtykke.....	275
8.3.3.2	Uanmodet forretningsførsel (negotiorum gestio) ..	275
8.4	Oppsummering om nødssituasjoner og beslektede situasjoner.....	275
8.5	Samtykke.....	277
8.5.1	Problemstilling.....	277
8.5.2	Manglende samtykke er en del av gjerningsbeskrivelsens tekst ..	277
8.5.3	Manglende samtykke er ikke en del av gjerningsbeskrivelsens tekst	278
8.5.4	Kravene til et straffriende samtykke	280
8.6	Pliktkollisjoner.....	281
8.7	Straffrihet på grunn av trekk ved etterforskningen.....	281
8.8	Andre rettsfølger enn straff for handlinger som er straffrie fordi det foreligger en straffrihetsgrunn	283

Kapittel 9

Skyld	285
9.1 Begrepet skyld.....	285
9.2 Begrunnelser for skyldprinsippet.....	285
9.3 Problemstillingen i dette kapitlet	286
9.4 Generelt om fastleggningen av innholdet i skyldbegrepet.....	288
9.5 Skyldgrader og skyldformer	290
9.5.1 Problemstillinger	290
9.5.2 Den generelle forsettslæren.....	291
9.5.2.1 Problemstilling	291
9.5.2.2 Strl. § 22 bokstav b: Visshetsforsett.....	292
9.5.2.3 Strl. § 22 bokstav b: Sannsynlighetsforsett	292
9.5.2.4 Strl. § 22 bokstav a: Hensiktsforsett	294
9.5.2.5 Strl. § 22 bokstav c: Forsett i form av dolus eventualis (positiv innvilgelse)	295
9.5.3 Særskilte forsettskrav.....	297
9.5.3.1 Hva som ligger i forsettskravet i det enkelte straffebudet er et tolknings spørsmål	297
9.5.3.2 Hensikt.....	297
9.5.3.3 Overlegg	298
9.5.3.4 Kvalifisert sannsynlighetsforsett.....	298
9.5.4 Uaktsomhet.....	299
9.5.4.1 Problemstilling	299
9.5.4.2 Grensen nedover	300
9.5.4.2.1 Ubevisst uaktsomhet.....	300
9.5.4.2.2 Bevisst uaktsomhet.....	303

	9.5.4.2.3	Oppsummering.....	304
	9.5.4.3	Grensen oppover	305
	9.5.4.4	Grader av uaktsomhet.....	306
	9.5.4.4.1	Problemstilling	306
	9.5.4.4.2	Vanlig uaktsomhet	307
	9.5.4.4.3	Grov uaktsomhet	309
	9.5.4.4.4	Strl. § 24: Uforsettlig følge/liten uaktsomhet.....	310
	9.5.4.5	Uaktsomhetskravet for leger.....	311
	9.5.4.6	Skyldkravet i straffebud som krever «uforstand» ...	313
	9.5.4.7	Skyldform og skyldgrad i idealkonkurrenstillfeller .	313
9.6		Hvilket skyldkrav gjelder i forhold til det enkelte straffebudet?	314
9.7		Skyldkravet i relasjon til de enkelte elementene i gjerningsbeskrivelsen	317
	9.7.1	Hovedregelen: samme skyldform gjelder for alle elementene i gjerningsbeskrivelsen	317
	9.7.2	Unntak fra hovedregelen.....	318
9.8		Hvilke elementer i gjerningsbeskrivelsen må skylden omfatte?.....	318
	9.8.1	Hovedregel: Dekningsprinsippet.....	318
	9.8.2	Dekningsprinsippet rekkevidde	320
	9.8.2.1	Problemstilling	320
	9.8.2.2	Uvitenhet eller feiltro uten betydning for straffverdigheten.....	320
	9.8.2.3	Krav om subjektivt overskudd	321
	9.8.2.4	Krav om objektivt overskudd eller objektive straffbarhetsbetingelser.....	321
	9.8.2.4.1	Vegtrafikkloven § 22 første ledd siste punktum	321
	9.8.2.4.2	Sjøloven § 143 første og annet ledd	322
	9.8.2.4.3	Fritids- og småbåtloven § 33	322
	9.8.2.4.4	Vurdering.....	322
	9.8.2.5	Objektivt straffansvar	323
	9.8.3	Skyldkravet for medvirkningshandlinger der medvirkning er eget straffalternativ	323
	9.8.4	Skyldkravet for forsøkshandlinger	324
	9.8.5	Oppsummering.....	325
9.9		Skyldkravet i relasjon til rettslige forhold. Rettsuvitenhet	326
	9.9.1	Problemstilling og oversikt	326
	9.9.2	Hovedregel: Skyldkravet med hensyn til handlingens ulovlighet er uaktsomhet.....	326
	9.9.3	Unntak.....	328
	9.9.3.1	Problemstilling	328
	9.9.3.2	Krav om forsett følger av det enkelte straffebud....	328

9.9.3.3	Justering av uaktsomhetsterskelen i tilfeller av situasjonsvillfarelse.....	328
9.9.3.4	Det kreves ikke skyld med hensyn til ulovligheten, «objektivt overskudd»	331
9.9.4	Hva ligger i skyldformen uaktsomhet med hensyn til ulovligheten?.....	331
9.9.4.1	Problemstilling og oversikt.....	331
9.9.4.2	Graden av uaktsomhet i forhold til ulike typer straffebud	332
9.9.4.2.1	Straffebudet retter seg mot en klar interessekrenkelse	332
9.9.4.2.2	Overtredelsen gjelder en offentlig-rettslig regulering.....	333
9.9.4.3	Særskilt om bevisst, uaktsom rettsuvitenhet	336
9.10	Bevisene for skyld	338

Kapittel 10

Tilregnelighet	339
10.1 Faktisk og rettslig tilregnelighet	339
10.2 Utilregnelighet og skyld.....	340
10.3 Grunner til utilregnelighet	341
10.3.1 Oversikt	341
10.3.2 Gjerningspersonen hadde ikke fylt 15 år.....	341
10.3.3 Gjerningspersonen var psykotisk.....	341
10.3.4 Gjerningspersonen var psykisk utviklingshemmet i høy grad... ..	342
10.3.5 Gjerningspersonen hadde en sterk bevissthetsforstyrrelse	343
10.3.6 Rettspsykiatrisk sakkyndiges rolle.....	344

Kapittel 11

Straffansvar og beruselse	346
11.1 Problemstilling.....	346
11.2 Selvforskyldt rus	346
11.2.1 Nærmere om begrepet ‘rus’.....	346
11.2.2 Inntak av rusmiddel.....	347
11.2.3 Selvforskyldt inntak.....	348
11.2.4 Selvforskyldt beruset.....	348
11.2.5 Årsakskravet: «en følge av».....	350
11.2.5.1 Innledning.....	350
11.2.5.2 Kombinasjon av selvforskyldt og uforskyldt rus....	351
11.2.5.3 Særlig om atypisk rus og samvirke med individuelle forhold	352
11.2.5.4 Den selvforskyldte rus i samvirke med ekstern påvirkning.....	354

11.3	Selvforskyldt beruselse og tilregnelighet	354
11.4	Selvforskyldt beruselse og skyld	356
11.4.1	Rusen er uten betydning for gjerningspersonens virkelighetsoppfatning.....	356
11.4.2	Rusen fører til bevissthetsforstyrrelse.....	356
11.4.3	Rusen fører til nedsatt bevissthet.....	357
11.4.4	Konsekvenser av at skyld skal fingeres	358
11.4.5	Unntak fra regelen om at selvforskyldt rus ikke fritar for straff.	359
11.5	Oppsummering og kritikk	359

Kapittel 12

Opphør av straffansvar.....	362
12.1 Problemstilling.....	362
12.2 Opphør på grunn av etterfølgende atferd	362
12.2.1 Hovedregel: ikke opphør.....	362
12.2.2 Unntak.....	363
12.2.2.1 Tilbaketreden fra forsøk – strl. § 16 annet ledd	363
12.2.2.1.1 Problemstilling	363
12.2.2.1.2 Krav om frivillighet	363
12.2.2.1.3 Tilbaketreden fra ufullendt forsøk	364
12.2.2.1.4 Tilbaketreden fra fullendt forsøk.....	364
12.2.2.1.5 Tilbaketreden når flere samarbeider	365
12.2.2.1.6 Unntak.....	365
12.2.2.2 Opphør på grunn av samarbeid med politiet	366
12.3 Opphør av andre grunner	367
12.3.1 Ny lovgivning	367
12.3.2 Foreldelse.....	367
12.3.3 Dom på forvaring	368
12.3.4 Gjerningspersonens død	368
12.4 Straffeprosessuelle virkninger av at det foreligger en straffopphørsgrunn.....	368

Kapittel 13

Foretaksansvar	370
13.1 Problemstillinger og oversikt.....	370
13.2 Begrepet foretak	371
13.3 Generelt om vilkår for å straffe foretak	374
13.4 Hvilke handlinger foretatt av fysiske personer tilfredsstillt kravene for å straffe foretaket?	375
13.4.1 Gjerningsinnholdet	375
13.4.2 Skyldkravet	376
13.4.3 Andre straffbarhetsbetingelser i forhold til gjerningspersonen	376
13.4.3.1 Problemstilling	376

13.4.3.2	Gjerningspersonen kan straffes.....	376
13.4.3.3	Gjerningspersonen kan ikke straffes	379
13.4.3.3.1	Anonym gjerningsperson: Gjernings- personen er ansvarlig, men ikke kjent	379
13.4.3.3.2	Kumulative feil: Flere gjerningspersoner har handlet med utilstrekkelig grad av skyld	379
13.4.3.3.3	Gjerningspersonen har ikke utvist den skyld som straffebudet krever	380
13.4.3.3.4	Det foreligger en straffrihetsgrunn.....	381
13.4.3.3.5	Gjerningspersonen er utilregnelig.....	382
13.5	Tilknytningskravet: «på vegne av»	382
13.5.1	Problemstilling.....	382
13.5.2	Gjerningspersonens tilknytning.....	382
13.5.3	Handlingens tilknytning.....	384
13.5.4	Gjerningspersonen har handlet på vegne av to eller flere foretak.	385
13.5.5	Straffansvaret ved eierskifte o.l.....	385
13.6	Strl. § 27 – innhold og kritikk.....	386
13.7	Kort om foretaksansvaret i medhold av EØS-avtalen.....	387
DEL 3. Straff og andre reaksjoner		389
Problemstillinger i Del 3		390
Kapittel 14		
Oversikt over reaksjonene. Avgrensninger		391
Kapittel 15		
Rettskildespørsmål.....		393
Kapittel 16		
Domstolenes valgmuligheter		396
16.1	Oversikt	396
16.2	Adgangen til å velge den enkelte reaksjon.....	396
16.2.1	Reaksjoner som formelt er straff.....	396
16.2.1.1	Fengselsstraff.....	396
16.2.1.2	Betinget fengselsstraff – fullbyrdelsesutsettelse	397
16.2.1.3	Forvaring.....	399
16.2.1.3.1	Oversikt	399
16.2.1.3.2	Vilkår for forvaring.....	399
16.2.1.3.3	Bare adgang, ikke plikt, til å idømme forvaring	403
16.2.1.3.4	Varighet. Mulighet for livsvarig fengsel	403
16.2.1.3.5	Kritikk	404
16.2.1.4	Bøtestraff.....	405

16.2.1.5	Betinget bøtestraff – fullbyrdelsesutsettelse.....	405
16.2.1.6	Subsidiær fengselsstraff	406
16.2.1.7	Samfunnsstraff.....	406
	16.2.1.7.1 Oversikt	406
	16.2.1.7.2 Vilkår for samfunnsstraff.....	407
	16.2.1.7.3 Bruk av samfunnsstraff.....	410
16.2.1.8	Rettighetstap.....	410
	16.2.1.8.1 Rettighetstap i form av fratakelse av stilling eller lignende	410
	16.2.1.8.2 Rettighetstap i form av kontaktforbud.	411
	16.2.1.8.3 Plikt til å idømme rettighetstap?	412
16.2.1.9	Straffutmålingsutsettelse.....	413
16.2.1.10	Ungdomsstraff.....	413
16.2.2	Reaksjoner som ikke er straff.....	414
16.2.2.1	Inndragning.....	414
16.2.2.2	Strafferettslige særreaksjoner.....	417
	16.2.2.2.1 Oversikt	417
	16.2.2.2.2 Vilkår for og gjennomføring av tvun- gent psykisk helsevern.....	417
	16.2.2.2.3 Vilkår for og gjennomføring av tvun- gen omsorg.....	420
	16.2.2.2.4 Kritikkk	421
16.2.2.3	Tap av arverett.....	421
16.2.2.4	Tap av førerrett	422
16.3	Kombinasjoner av reaksjoner	422
16.3.1	Oversikt	422
16.3.2	Kombinasjon av straff og administrative reaksjoner	424

Kapittel 17

Strafferammene.....	426	
17.1 Terminologi og oversikt.....	426	
17.2 Hjemler for å gå utenfor nedre og øvre strafferamme	427	
17.2.1 Problemstilling og oversikt	427	
17.2.2 Avvik fra strafferammen i samme paragraf.....	427	
	17.2.2.1 Bestemte omstendigheter og/eller generelle omstendigheter	427
	17.2.2.2 Bestemte omstendigheter.....	428
	17.2.2.3 «Særdeles skjerpene omstendigheter»	428
	17.2.2.4 «Særdeles formildende omstendigheter»	429
17.2.3 Avvik fra strafferammen for bestemte straffebud i egen paragraf.....	430	
17.2.4 Avvik fra strafferammen som ikke gjelder bestemte straffebud .	430	
	17.2.4.1 Oversikt.....	430

17.2.4.2	Forebygging eller gjenopprettelse av skade og uforbeholden tilståelse (§ 80 bokstav a).....	432
17.2.4.3	Forsøkshandlinger (§ 80 bokstav b).....	432
17.2.4.4	Avhengighetsforhold eller deltakelse i liten grad (§ 80 bokstav c)	432
17.2.4.5	Overskridelse av grensene for nødrett, nødverge og selvtekt (§ 80 bokstav d).....	432
17.2.4.6	Handlinger foretatt i berettiget harme, under tvang eller overhengende fare (§ 80 bokstav e)	433
17.2.4.7	Handlinger foretatt av personer med mentale avvik (§ 80 bokstav f, g og h).....	433
17.2.4.8	Gjerningspersoner som er under 18 år (§§ 33 og 80 bokstav i)	434
17.2.4.9	Uaktsom rettsuvitenhet (§ 80 bokstav j).....	434
17.2.5	Fastsetting av straff utover lengstestrafen ved flere lovbrudd, gjentakelse og organisert kriminalitet (§ 79)	435
17.3	Oppsummering.....	435

Kapittel 18

Reaksjonsfastsettelsen	436
18.1 Oversikt	436
18.2 Straffutmåling.....	436
18.2.1 Problemstillinger	436
18.2.2 Kriterier for bedømming av reaksjoners relative strenghet.....	437
18.2.2.1 Problemstilling	437
18.2.2.2 Straffartenes relative strenghet.....	437
18.2.2.3 Straffens strenghet i den enkelte sak	438
18.2.3 Relevante hensyn ved straffutmålingen i den enkelte sak	439
18.2.3.1 «Hundrevis av hensyn»	439
18.2.3.2 Overordnede hensyn	440
18.2.3.2.1 Hva jeg forstår ved overordnede hensyn	440
18.2.3.2.2 Individual- og allmennprevensjon	440
18.2.3.2.3 Forholdsmessighetsprinsippet.....	442
18.2.3.2.4 Likhetsprinsippet	443
18.2.3.3 Handlingens objektive grovhet.....	446
18.2.3.4 Måten handlingen er utført på.....	447
18.2.3.5 Domfeltes skyld	448
18.2.3.5.1 Domfeltes subjektive oppfatninger	448
18.2.3.5.2 Domfeltes motiv.....	450
18.2.3.6 Trekk ved handlingssituasjonen.....	451
18.2.3.7 Konkurs.....	452
18.2.3.8 Trekk ved domfelte	452
18.2.3.8.1 Problemstilling.....	452

18.2.3.8.2	Lav alder	453
18.2.3.8.3	Høy alder	454
18.2.3.8.4	Dømmekraft	455
18.2.3.8.5	Mentale avvik	455
18.2.3.8.6	Rusavhengighet	456
18.2.3.8.7	Oppvekstvilkår	456
18.2.3.8.8	Yrkesforhold	457
18.2.3.8.9	Kulturbakgrunn o.l.	458
18.2.3.9	Tidligere atferd	460
18.2.3.10	Etterfølgende forhold	460
18.2.3.10.1	Problemstilling	460
18.2.3.10.2	Tidsforløpet	460
18.2.3.10.3	Gjengjeldende handlinger eller hevn..	461
18.2.3.10.4	Skadevirkninger for fornærmede på sikt	461
18.2.3.10.5	Etterfølgende atferd	462
18.2.3.10.6	Sosiale og personlige konsekvenser for domfelte	463
18.2.3.10.7	Varetektsopphold o.l.	464
18.2.3.11	Fremtidige virkninger av straffen	464
18.2.3.11.1	Virkningen av ubetinget fengselsstraff for domfelte	464
18.2.3.11.2	Virkningen av ubetinget fengselsstraff for domfeltes nærmeste	466
18.2.3.11.3	Utvisning av straffedømte	466
18.2.3.11.4	Virkningen av bøtestraff	469
18.2.3.12	Etterskuddsdom	469
18.2.3.13	Varetektsfradrag	469
18.3	Dom på reaksjoner som ikke er straff	469
18.4	Reaksjonsfastsettelsen i den enkelte sak	470
18.4.1	Domstolenes valgfrihet	470
18.4.2	Noen hovedtrekk ved straffutmåling	471
18.4.2.1	Oversikt	471
18.4.2.2	Straffenivået i noen sakstyper	473
18.4.2.2.1	Seksualforbrytelser og voldsforbrytelser. Generelt	473
18.4.2.2.2	Voldtekt (strl. 1902 § 192)	473
18.4.2.2.3	Seksuell omgang med barn under 14 år (strl. 1902 § 195)	474
18.4.2.2.4	Seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år (strl. 1902 § 196)	474
18.4.2.2.5	Legemsbeskadigelse (strl. 1902 § 229) ..	474
18.4.2.2.6	Forsettlig drap (strl. 1902 § 233)	474
18.4.2.2.7	Uaktsomt drap (strl. 1902 § 239)	475

18.4.2.2.8 Underslag (strl. 1902 §§ 255 og 256), tyveri (strl. 1902 §§ 257 og 258), ran (strl. 1902 §§ 267 og 268), bedrageri (strl. 1902 §§ 270, 271 og 271 a) og heleri og hvitvasking (strl. 1902 § 317)	476
18.4.2.2.9 Narkotikaforbrytelser (legemiddel- loven § 24, jf. § 31 og strl. 1902 § 162)	477
18.4.3 Straffarters relative betydning for straffutmålingen	478
18.4.4 Betydningen av at det idømmes inndragning sammen med straff.....	479
18.4.5 Betydningen av konkurrans	479
18.4.6 Ivaretagelse av forholdsmessighetsprinsippet og likhets- prinsippet over tid.....	481
18.5 Reaksjonsfastsettelse for foretak.....	484
18.6 Oppsummering.....	485
DEL 4. Fullbyrdelse av straff og andre reaksjoner	487
Problemstillinger i Del 4	488
Kapittel 19	
Fullbyrdelse av fengselsstraff og forvaring i fengsel	489
19.1 Rettskildespørsmål	489
19.2 Plikt og rett til å sone straff i fengsel.....	490
19.3 Avbrytelse	492
19.4 Løslatelse på prøve eller ved straffetidens utløp	493
19.5 Villkår for prøveløslatelse.....	494
19.6 Forholdet mellom straffutmåling og prøveløslatelse	495
19.7 Bortfall av ubetinget fengselsstraff.....	495
19.7.1 Problemstilling.....	495
19.7.2 Bortfall ved prøvetidens utløp	495
19.7.3 Bortfall ved benådning.....	496
19.7.4 Bortfall ved foreldelse.....	496
19.8 Fangens rettsstilling under frihetsberøvelsen	497
19.8.1 Fengselsmyndighetenes kompetansegrunnlag.....	497
19.8.2 Forholdet mellom rettsikkerhet og fengselsmessige hensyn ..	498
19.8.3 Utøvelse av religion og livssyn	499
19.8.4 Deltakelse i organisasjonsvirksomhet	499
19.8.5 Disiplinærstraffer	499
19.8.6 Isolasjon som forebyggende tiltak eller som tvangstiltak.....	500
19.9 Tolkning av dommer som skal fullbyrdes	501

DEL 5. Strafferettslig forståelse	503
Problemstillinger i Del 5	504
Kapittel 20	
Rettskildebildet i strafferetten	505
20.1 Oversikt	505
20.2 Betydningen av reelle hensyn for grensen mellom straffbarhet og straffrihet	505
20.2.1 Problemstilling	505
20.2.2 Reelle hensyn og gjerningsbeskrivelsens rekkevidde	506
20.2.3 Reelle hensyn og ansvar for medvirkning og unnlatelse	506
20.2.4 Reelle hensyn og ansvar for forsøk	507
20.2.5 Reelle hensyn og straffrihetsgrunnenes rekkevidde	507
20.2.6 Reelle hensyn og skyldkravet	508
20.2.7 Reelle hensyn og rushandlinger	509
20.2.8 Reelle hensyn og vilkårene for foretaksansvar	509
20.2.9 Grunner til at reelle hensyn har betydning for grensen mellom straffbarhet og straffrihet	510
20.3 Typer av tolkningsproblemer sett i forhold til lovtekstens utforming ..	511
20.3.1 Problemstilling	511
20.3.2 Ordlyden er klar	511
20.3.3 Ordlyden er uklar	512
20.3.4 Lovteksten inviterer til bestemte slutninger	513
20.4 Navn på tolkningsresultatet i forhold til ordlyden	514
20.4.1 Utvidende tolkning	514
20.4.2 Analogisk tolkning	514
20.4.3 Innskrenkende tolkning	515
20.4.4 Antitetisk tolkning	515
20.5 Tolkningsresultater som ikke er begrunnet med bruk av rettskildefaktorer	516
20.5.1 Problemstilling	516
20.5.2 Tolkningsresultatet er «naturlig» o.l.	517
20.5.2.1 «Naturlig» e.l. brukes som argument for å trekke grensen mellom straffbare og straffrie handlinger ..	517
20.5.2.2 «Naturlig» e.l. brukes som argument for å trekke grensen mellom ulike forbrytelseskategorier	519
20.5.3 Tolkningsresultatet er ikke begrunnet	520
20.6 Tolkning av straffelovgivningen til skade for gjerningspersonen	521
20.7 Oppsummering av rettskildebildet på strafferettens område	523

Kapittel 21	
Rettsikkerhet og straff	526
21.1 Rettsikkerhet, straffverdighet og prevensjon.....	526
21.2 Ingen uskyldige skal dømmes til straff.....	526
21.2.1 Beviskravet i straffesaker	526
21.2.2 Justismord.....	531
21.2.2.1 Hva justismord er, og forekomsten av justismord...	531
21.2.2.2 Årsaker til justismord	533
21.2.2.3 Gjenåpning (gjenopptakelse) av straffesaker	538
21.3 Fængselsstraff	538
21.4 Avveininger mellom rettsikkerhet og effektivitet	544
DEL 6. Register	549
Forkortelser	551
Litteratur	553
Lovregister	567
Lovspeil	581
Domsregister	591
Dommer og uttalelser fra internasjonale domstoler	605
Stikkord	607